

Sygn. akt II CSK 346/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 czerwca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Wandy J., Mariana J.
oraz następców prawnych Benedykta J. - Elżbiety J.
i Bartłomieja J.
przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 17 czerwca 2011 r.,
skarg kasacyjnych powodów oraz strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 12 maja 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wanda J., Marian J. i Benedykt J. wnieśli o zasądzenie od Skarbu Państwa - Wojewody W. kwot po 491.054,66 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu tytułem odszkodowania za szkodę, którą ponieśli wskutek wydania w 1978 r. przez Prezydenta Miasta P. z rażącym naruszeniem prawa decyzji o oddaniu w użytkowanie wieczyste na cele budowlane działek położonych przy ul. L., należących poprzednio do ich rodziców, którzy umową z 22 kwietnia 1976 r. zbyli je na rzecz Skarbu Państwa w trybie art. 6 ustawy z 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości (tekst jedn. Dz. U. z 1974 r. Nr 10, poz. 64; dalej - u.z.t.w.n.) z przeznaczeniem pod zalesienie. Postępowanie administracyjne w sprawie zwrotu nieruchomości wykazało, że wszystkie działki stały się zbędne na cel wywłaszczenia, ale zwrot nieruchomości na rzecz powodów okazał się niemożliwy po wejściu w życie art. 229 ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn. Dz. U. z 2010 r. Nr 102, poz. 651 ze zm.).

Skarb Państwa - Wojewoda W. wniósł o oddalenie powództwa, zarzucając, że wydanie decyzji o oddaniu osobom fizycznym w użytkowanie wieczyste działek wydzielonych z nieruchomości sprzedanej Skarbowi Państwa przez rodziców powodów nie pozostaje w normalnym związku przyczynowym ze szkodą, której naprawienia żądają powodowie, a nadto, że roszczenie powodów jest przedawnione.

Wyrokiem z 29 marca 2007 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo, bowiem przyjął, że roszczenie powodów należy oceniać na podstawie art. 160 k.p.a., a zgodnie z tym przepisem prawo do odszkodowania przysługuje wyłącznie stronie postępowania, w którym wydano nieważną decyzję. Ani powodowie, ani ich poprzednicy prawni nie byli stronami postępowania administracyjnego, w którym wydano wadliwe decyzje, dlatego też odszkodowanie za szkodę wyrządzoną przez wydanie decyzji im nie przysługuje.

Wyrokiem z 20 grudnia 2007 r., wydanym na skutek apelacji Benedykta J., rozpoznanej także na korzyść Wandy J. i Mariana J., Sąd Apelacyjny uchylił wyrok z 29 marca 2007 r. i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne dokonane w

sprawie przez Sąd pierwszej instancji i wskazał, że skoro rodzice powodów nie byli stronami w postępowaniach administracyjnych o przekazanie osobom fizycznym w użytkowanie wieczyste działek wydzielonych z kupionej od nich nieruchomości, to roszczenie powodów o naprawienie szkody wyrządzonej przez wydanie tych decyzji nie podlega ocenie na podstawie art. 160 k.p.a., lecz na podstawach ogólnych przewidzianych w kodeksie cywilnym, w tym art. 417 § 1 k.c. Stwierdził też, że roszczenia powodów nie są przedawnione, gdyż powodowie i ich rodzice nie mogli skutecznie podważyć decyzji administracyjnych na drodze sądowej, a ze względu na czas wydania tych decyzji do sytuacji powodów należy zastosować przez analogię przepisy o wpływie stanu zawieszenia wymiaru sprawiedliwości na bieg przedawnienia.

Wyrokiem z 30 grudnia 2009 r. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody W. na rzecz powodów kwoty po 821.168,33 zł z odsetkami ustawowymi, a w pozostałym zakresie powództwo oddalił i obciążył pozwanego kosztami procesu. Wyrokiem z 12 maja 2010 r., w częściowym uwzględnieniu apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwoty po 223.343 zł z ustawowymi odsetkami od 3 lutego 2009 r. (pkt I 1 lit a, b, c), a w pozostałym zakresie powództwo oddalił (pkt I 2), uiszczone przez strony koszty procesu zniósł wzajemnie (pkt I 3), odstąpił od obciążenia powodów opłatami (pkt I 4); w pozostałym zakresie oddalił apelację pozwanego (pkt II), zniósł wzajemnie koszty zastępstwa procesowego poniesione w postępowaniu apelacyjnym (pkt III), odstąpił od obciążenia powodów opłatą od apelacji (pkt IV).

Za podstawę rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny przyjął ustalenie, że w latach pięćdziesiątych XX wieku rodzice powodów - Jan J. i Agnieszka J. kupili nieruchomość rolną stanowiącą działkę nr 39, położoną przy ulicy S. w P. o powierzchni 11.527 m², na terenach, które decyzjami z 1975 i 1976 r. zostały przeznaczone pod zalesienie. Umową notarialną z 22 kwietnia 1976 r., zawartą na podstawie art. 6 u.z.t.w.n. rodzice powodów sprzedali tę nieruchomość Skarbowi Państwa. Działka nr 39 została podzielona na działki o numerach od 39/1 do 39/20. Na podstawie decyzji Prezydenta Miasta z 11 września 1978 r. działki o numerach: 39/1-39/7, 39/9, 39/11-39/16 zostały przekazane osobom fizycznym w użytkowanie

wieczyste. Rodzice powodów zmarli a wchodzące w skład spadku po nich gospodarstwo rolne nabyli powodowie w częściach po 1/3.

Decyzją z 29 grudnia 1998 r. Wojewoda orzekł o zwrocie powodom działek o numerach 39/8, 39/17, 39/19 i 39/20, jako zbędnych na cel wyłączenia. Postępowanie o zwrot działek 39/1-39/7, 39/9, 39/11-39/16 zostało umorzone na podstawie art. 229 u.g.n., gdyż przed wejściem w życie ustawy o gospodarce nieruchomościami działki te zostały oddane w użytkowanie wieczyste.

Samorządowe Kolegium Odwoławcze decyzjami z 10 września 2003 r. stwierdziło, że decyzje Prezydenta Miasta P. z 11 września 1978 r. zostały wydane z rażącym naruszeniem prawa w rozumieniu art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a. Decyzją z 14 października 2004 r. Samorządowe Kolegium Odwoławcze odmówiło Benedyktowi J. przyznania na podstawie art. 160 k.p.a. odszkodowania za szkodę spowodowaną wydaniem decyzji dotkniętych wadą uzasadniającą stwierdzenie nieważności.

Niezwrócone powodom działki nr 39/1-39/7, 39/9, 39/11-39/16 mają łącznie powierzchnię 8.670 m² i położone są przy ulicy L. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego aktualnie przeznaczone są pod niską zabudowę mieszkaniową. Uzbrojenie tego terenu obejmuje prąd, wodociąg, gaz i kanalizację. Większość spośród działek powstałych z nieruchomości rodziców powodów zabudowanych jest domami jednorodzinnymi. Wartość rynkowa 1 m² gruntu każdej z działek z uwzględnieniem ich obecnego przeznaczenia wynosi 288 zł. Łączna wartość rynkowa wszystkich działek z uwzględnieniem ich obecnego przeznaczenia wynosi 2.502.161 zł.

Za nieruchomość sprzedaną Skarbowi Państwa umową z 22 kwietnia 1976 r. rodzice powodów uzyskali cenę w kwocie 278.308,80 zł. Kwota ta w odniesieniu do gruntu o powierzchni 8.670 m i z uwzględnieniem wskaźników waloryzujących oraz denominacji odpowiada obecnie kwocie 38.656 zł. Pomniejszenie kwoty odpowiadającej aktualnej wartości działek, które nie zostały zwrócone powodom o zwaloryzowaną cenę wypłaconą za nie rodzicom powodów w 1976 r. doprowadziło do ustalenia odszkodowania na poziomie 2.463.505 zł, z czego każdemu z powodów należy się 1/3.

Za podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego w stosunku do powodów za szkodę polegającą na niemożliwości zwrócenia im wywłaszczonej nieruchomości Sąd Okręgowy - zgodnie ze wskazaniem Sądu Apelacyjnego - uznał art. 417 § 1 k.c., w brzmieniu sprzed 1 września 2004 r. i z pominięciem wykładni ustalonej po wejściu w życie art. 77 ust. 1 Konstytucji RP. Skoro decyzje Prezydenta Miasta P. z 11 września 1978 r. o oddaniu działek o numerach 39/1-39/7, 39/9, 39/11-39/16 osobom fizycznym w użytkowanie wieczyste zostały wydane z rażącym naruszeniem prawa w rozumieniu art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a., to przesłanka niezgodnego z prawem działania funkcjonariusza publicznego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności została spełniona. Sąd Okręgowy wskazał, że choć zdarzenie będące przyczyną szkody nastąpiło jeszcze przed wejściem w życie Konstytucji z 1997 r., to już powstanie szkody w postaci niemożności odzyskania w naturze nieruchomości sprzedanej na cele wywłaszczenia miało miejsce w 1998 r., a ostateczne decyzje administracyjne umarzające postępowanie w przedmiocie zwrotu działek zapadły w 2004 r. Dlatego przy stosowaniu przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa z art. 417 § 1 k.c. należy brać pod uwagę treść regulacji art. 77 ust. 1 Konstytucji z 1997 r. Gdyby przyjąć, że o odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego decyduje przesłanka winy funkcjonariusza państwowego wydającego niezgodnie z prawem decyzje w 1978 r., to wina taka jest niewątpliwa. Rodzice powodów sprzedali nieruchomość w celu jej zalesienia na dwa lata przed wydaniem decyzji o oddaniu nieruchomości w użytkowanie wieczyste z przeznaczeniem pod zabudowę mieszkaniową. Wydanie tych decyzji było rażąco sprzeczne z ówczesnym stanem prawnym gruntów i czynnością prawną dokonaną z udziałem rodziców powodów, a zatem musiało mieć charakter zawiniony.

Szkodą, której naprawienia żądali powodowie było nieodzyskanie całej nieruchomości sprzedanej przez ich rodziców Skarbowi Państwa na cele wywłaszczenia. Między szkodą w tej postaci a niezgodnym z prawem działaniem funkcjonariusza publicznego, jakim było wydanie decyzji z 11 września 1978 r. istnieje adekwatny związek przyczynowy. Gdyby bowiem nie doszło do wydania decyzji o ustanowieniu użytkowania wieczystego na rzecz osób fizycznych na działkach wydzielonych z nieruchomości sprzedanej przez rodziców powodów

Skarbowi Państwa, to działki te zostałyby powodom zwrócone, podobnie jak działki, na których nie ustanowiono użytkowania wieczystego.

Sąd Okręgowy uznał, że dla obliczenia wysokości szkody należy przyjąć, iż nieruchomości niezwrócona powodom stanowi obecnie teren przeznaczony na cele zabudowy mieszkaniowej. Przeznaczenie działek na cele budowlane wynika bowiem nie tyle z wydanych niezgodnie z prawem decyzji z 11 września 1978 r. o oddaniu gruntu w użytkowanie wieczyste, co z obecnie obowiązujących dla tego obszaru zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Już miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Miasta P. z 6 grudnia 1994 r. przewidywał przeznaczenie nieruchomości przy ul. L. pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną. Niezależnie od treści niezgodnych z prawem decyzji z 11 września 1978 r., tereny przy ul. L. uzyskały z czasem przeznaczenie pod zabudowę mieszkaniową, a nie pod zalesienie. Gdyby nie doszło do wydania decyzji z 11 września 1978 r., to powodom w 1998 r. zwrócono by działki jako budowlane. Szkoda powodów jest zatem równa wartości niezwróconych im działek przy uwzględnieniu ich obecnego przeznaczenia na cele zabudowy mieszkaniowej.

Zarzut przedawnienia Sąd Okręgowy uznał za bezzasadny, zgodnie z wiążącym go poglądem Sądu Apelacyjnego wyrażonym w uzasadnieniu wyroku z 20 grudnia 2007 r. Przyjął, że stan zawieszenia biegu przedawnienia roszczenia powodów w rozumieniu art. 121 pkt 4 k.c. ustał 4 czerwca 1989 r. Powodowie wystąpili do Wojewody o zwrot wywłaszczonych działek 3 listopada 1997 r., a to rozpoczęło całą serię postępowań administracyjnych i sądowych, zakończonych złożeniem pozwu o odszkodowanie 20 grudnia 2004 r.

O odsetkach od zasądzonych kwot Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 481 k.c. w zw. z art. 455 k.c. Pozew został doręczony pozwanemu 1 sierpnia 2005 r., a na rozprawach 15 lutego 2007 r. i 27 listopada 2009 r. doszło do skutecznego rozszerzenia powództwa i od dat tych czynności zasądzone zostały od pozwanego na rzecz powodów odsetki ustawowe od kwot dochodzonego przez nich roszczenia.

Sąd Apelacyjny, co do zasady, zaakceptował ocenę prawną sprawy przez Sąd Okręgowy. Wskazał jednak, że zgodnie z art. 34 ust. 1 u.z.t.w.n., w sytuacji, gdy nieruchomości nie została użyta i była zbędna na cele, dla których orzeczono jej wywłaszczenie, naczelnik powiatu obowiązany był zwrócić ją właścicielowi. Skoro więc nieruchomości sprzedana Skarbowi Państwa przez rodziców powodów nie została im zwrócona ani nawet zaoferowana do zwrotu przed jej oddaniem w użytkowanie wieczyste, to wydanie bezprawnych decyzji było poprzedzone zawnionym zachowaniem (zaniechaniem) funkcjonariusza publicznego, który nie wykonał obowiązku wynikającego z ustawy. Za nietrafny uznał Sąd Apelacyjny zarzut przedawnienia i wskazał, że zgodnie z art. 442 § 1 k.c. roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę (aktualnie art. 442¹ k.c. o takiej samej treści). Wprawdzie decyzje administracyjne o przekazaniu nieruchomości rodziców powodów w użytkowanie wieczyste zostały wydane w 1978 r., jednakże powodowie i ich rodzice nie mogli skutecznie zakwestionować decyzji administracyjnych z 7 września 1978 r. na drodze sądowej. Decyzje te dotknięte były tak poważnymi uchybieniami, że po upływie prawie trzydziestu lat stwierdzono ich wydanie z rażącym naruszeniem prawa. W tej sytuacji Sąd Apelacyjny uznał, iż w zakresie, w jakim decyzje te uniemożliwiły dochodzenie przez powodów ich roszczenia, uzasadnione jest zastosowanie w drodze analogii przepisów o wpływie stanu zawieszenia wymiaru sprawiedliwości na bieg przedawnienia. W okresie obowiązywania decyzji administracyjnych bieg przedawnienia się nie rozpoczął, a to na podstawie art. 121 pkt 4 k.c., przy czym za okres uniemożliwiający dochodzenie roszczeń Sąd uznał lata 1946-1989, tj. czas funkcjonowania państwa komunistycznego. Sąd Apelacyjny wskazał, że zgodnie z art. 123 § 1 pkt 1 k.c. bieg przedawnienia przerywa się przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia roszczenia. Taką czynnością było złożenie przez powodów 3 listopada 1997 r. wniosku o zwrot wywłaszczonych działek i ten wniosek przerwał dziesięcioletni termin przedawnienia, o którym mowa

w zdaniu 2 art. 442 § 1 k.c. Trzyletni termin przedawnienia, o którym mowa w zdaniu 1 art. 442 § 1 k.c. rozpoczął się dopiero od 10 września 2003 r., tj. od dnia stwierdzenia nieważności decyzji o przekazaniu działek wydzielonych z działki nr 39 w użytkowanie wieczyste. Powództwo w niniejszej sprawie wytoczono 20 grudnia 2004 r., co - zgodnie z art. 123 § 1 pkt 1 k.c. - doprowadziło do przerwania biegu przedawnienia, zarówno co do terminu oznaczonego w zdaniu 1 jak i w zdaniu 2 art. 442 § 1 k.c.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy błędnie obliczył wysokość szkody powodów biorąc za podstawę wartość działek wydzielonych z nieruchomości sprzedanej Skarbowi Państwa przez ich rodziców przy uwzględnieniu ich aktualnego przeznaczenia. Zdarzenia powodujące szkodę (zaniechanie zwrotu nieruchomości, wydanie decyzji administracyjnych) miały miejsce w 1978 r. Wtedy to nieruchomość rodziców powodów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego była przeznaczona pod zalesienie, a wywłaszczenie dotyczyło nieruchomości o takim przeznaczeniu. Gdyby funkcjonariusze publiczni nie podjęli działań sprzecznych z prawem, to rodzice powodów otrzymaliby na powrót nieruchomość, która zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego przeznaczona była pod zalesienie. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, wartość takiej właśnie nieruchomości stanowi szkodę powodów, a późniejsze zmiany w planie zagospodarowania przestrzennego nie pozostają już w adekwatnym związku przyczynowym ze zdarzeniem powodującym szkodę. Z odwołaniem się do opinii biegłego sporządzonej w sprawie, Sąd Apelacyjny przyjął, że działki o numerach 39/1-39/7, 39/9, 39/11-39/16, które zostały przekazane osobom fizycznym w użytkowanie wieczyste, według cen rynkowych nieruchomości przeznaczonych pod zalesienie warte są łącznie 708.685 zł. Od tej kwoty Sąd Apelacyjny odjął 38.656 zł, jako zwaloryzowaną cenę zapłaconą rodzicom powodów w 1976 r. za ten teren. Łącznie szkoda oszacowana została na 670.029 zł, z czego na każdego z powodów przypadła kwota 223.343 zł.

Za trafny Sąd Apelacyjny uznał także zarzut naruszenia art. 481 k.c. Skoro bowiem wysokość odszkodowania ustalona została według cen z chwili sporządzenia opinii przez biegłego, to zasądzenie na rzecz powodów odsetek

ustawowych od daty wcześniejszej prowadziłyby do ich nieuzasadnionego wzbogacenia, gdyż suma odszkodowania i odsetek przewyższyłaby szkodę, którą ponieśli. Biegły przesłał do sądu opinię 22 stycznia 2009 r., a pozwanemu doręczono jej odpis 2 lutego 2009 r. Dlatego Sąd Apelacyjny zasądził odsetki ustawowe od kwot odszkodowania od 3 lutego 2009 r.

Jako podstawę orzeczenia o kosztach Sąd Apelacyjny powołał art. 100 k.p.c. oraz art. 113 u.k.s.c. i odstąpił od obciążania powodów obowiązkiem uiszczenia opłat od zasądzonego roszczenia.

Skargi kasacyjne od wyroku Sądu Apelacyjnego z 12 maja 2010 r. wniosły obie strony. Pozwany zaskarżył ten wyrok w części, w jakiej Sąd Apelacyjny uznał roszczenia powodów za zasadne i zasądził na ich rzecz odszkodowania (pkt I ppkt 1) oraz co do orzeczenia o kosztach procesu. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) pozwany zarzucił, że zaskarżony wyrok zapadł z mogącym mieć istotny wpływ na wynik sprawy naruszeniem: - art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 2 § 3 k.p.c. w zw. z art. 160 § 4 k.p.a. poprzez odmowę odrzucenia pozwu w stosunku do Wandy J. i Mariana J., którzy nie zgłosili roszczeń odszkodowawczych na drodze administracyjnej przed wystąpieniem o ich zasądzenie przez sąd; - art. 378 § 2 k.p.c. w zw. z art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że prawa i obowiązki powodów są im wspólne i rozpoznanie apelacji poprzednio wniesionej przez Benedykta J. także na rzecz Wandy J. i Mariana J. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) pozwany zarzucił, że zaskarżony wyrok zapadł z naruszeniem: - art. 160 § 1 k.c. w zw. z art. 5 ustawy z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1692) przez niezastosowanie i oparcie wyroku o art. 417 § 1 k.c. w brzmieniu aktualnym; - art. 418 k.c. przez niezastosowanie oraz art. 417 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie odszkodowania mimo braku ku temu przesłanek; - art. 442 § 1 zd. 1 i zd. 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że roszczenie powodów nie uległo przedawnieniu; - art. 123 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że postępowania administracyjne prowadzone przez powodów w latach 1996-2003 zmierzały bezpośrednio do uzyskania odszkodowania; - art. 229 u.g.n. w zw. z art. 442 § 1 k.c. przez niezastosowanie i

przyjęcie, że powodowie mogli odzyskać nieruchomościę sprzedaną Skarbowi Państwa, a postępowania nadzorcze dotyczące decyzji o ustanowieniu użytkownika wieczystego miały znaczenie dla wiedzy powodów o szkodzie.

Pozwany wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów postępowania.

Powodowie wnieśli o oddalenie skargi kasacyjnej pozwanego.

Powodowie zaskarżyli wyrok Sądu Apelacyjnego w części oddalającej powództwo, a w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucili, że orzeczenie to zapadło z naruszeniem: - art. 363 § 2 k.c. w zw. z art. 361 § 2 k.c. poprzez błędne zastosowanie, polegające na przyjęciu, że zdarzeniem wywołującym podlegającą naprawieniu szkodę było między innymi zaniechanie zwrotu nieruchomości, podczas gdy było nim wydanie decyzji z 11 września 1978 r. o oddaniu nieruchomości w użytkowanie wieczyste, co skutkowało błędnym ustaleniem, że wysokość poniesionej przez nich szkody powinna być liczona od wartości działek oddanych w użytkowanie wieczyste przy przyjęciu, że stanowią one tereny przeznaczone pod zalesienie; - art. 361 § 1 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że zmiany w planie zagospodarowania przestrzennego dla terenów ul. L. nie pozostają w adekwatnym związku przyczynowym ze zdarzeniem powodującym szkodę; - art. 363 § 2 k.c. w zw. z art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że powodom należą się odsetki od zasądzonej kwoty dopiero od dnia wyrokowania.

Powodowie wnieśli o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania ewentualnie o zmianę wyroku w tej części i zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kwot stanowiących odsetki ustawowe od kwot po 223.343 zł od 1 sierpnia 2005 r. do 2 lutego 2009 r. oraz kwot po 267.711,66 zł z odsetkami ustawowymi od 1 sierpnia 2005 r., kwot po 330.113,67 zł z odsetkami ustawowymi od 27 listopada 2009 r.

Pozwany wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej powodów.

Powód Bernard J. zmarł, a jego miejsce w postępowaniu zajęli następcy prawni.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Ocena zasadności skarg kasacyjnych obu stron wymaga w pierwszej kolejności wskazania na charakter i przesłanki roszczenia dochodzonego przez powodów. Powodowie domagali się zasądzenia na ich rzecz odszkodowania za szkodę, która miała polegać na tym, że nie odzyskali własności nieruchomości sprzedanej przez ich rodziców Skarbowi Państwa umową z 22 kwietnia 1976 r. na podstawie art. 6 u.z.t.w.n., a następnie podzielonej na działki i oddanej osobom fizycznym w użytkowanie wieczyste sprzecznie z celem umowy zastępującej decyzję o wywłaszczeniu. Odpowiedzialność odszkodowawczą pozwanego identyfikowali z czynem niedozwolonym jego funkcjonariuszy polegającym na oddaniu nieruchomości sprzedanej przez ich rodziców z przeznaczeniem pod zalesienie w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym z przeznaczeniem pod budownictwo jednorodzinne, co uniemożliwiło powodom odzyskanie własności nieruchomości. Z tym też zdarzeniem Sąd Okręgowy powiązał odpowiedzialność odszkodowawczą pozwanego, a Sąd Apelacyjny wskazał natomiast, że szkoda, której naprawienia powodowie żądają wynikała z zaniechania funkcjonariusza państwowego, który nie zaoferował ich rodzicom do zwrotu nieruchomości sprzedanej przez nich Skarbowi Państwa, jako zbędnej na cele wywłaszczenia, i to zanim doszło do zadysponowania nią na rzecz osób fizycznych z przeznaczeniem pod budownictwo jednorodzinne. W świetle ustalonych okoliczności faktycznych sprawy trzeba uznać, że Sąd Apelacyjny trafnie zidentyfikował zdarzenie, z którym można wiązać odpowiedzialność odszkodowawczą pozwanego w stosunku do powodów. Źródłem tej odpowiedzialności mogło być bowiem wyłącznie takie zachowanie funkcjonariusza pozwanego w stosunku do powodów (działanie, zaniechanie), które by pozostawało w sprzeczności z obowiązującą normą prawną, przewidującą wzorzec innego powinnego zachowania niż w rzeczywistości podjęte. Rodzice powodów wyzbyli się własności nieruchomości położonej przy ul. L. na podstawie umowy sprzedaży, którą zawarli ze Skarbem Państwa w trybie art. 6 u.z.t.w.n. Gdyby Skarb Państwa wykorzystał nieruchomość kupioną od rodziców powodów na cele, które zadecydowały o zawarciu umowy przewidzianej przez art. 6 u.z.t.w.n., stanowiącej alternatywę dla administracyjnej procedury wywłaszczeniowej, to w majątku sprzedających pozostałaby jedynie cena uzyskana

za nieruchomość i ani oni sami, ani ich następcy prawni nie mogliby liczyć na odzyskanie własności tej nieruchomości. Obowiązek zwrotu nieruchomości zbędnej na cele wywłaszczenia powstał po stronie Skarbu Państwa wówczas, gdy okazało się, że na kupionej nieruchomości nie będą realizowane cele wywłaszczenia (zalesienie), lecz zostanie ona wykorzystana pod budownictwo jednorodzinne. Kupiona przez Skarb Państwa nieruchomość okazała się zbędna na cele wywłaszczenia zanim doszło do podziału działki nr 39 i do wydania decyzji z 11 września 1978 r. o oddaniu wydzielonych działek w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym. W takim przypadku, stosownie do art. 34 ust. 1 u.z.t.w.n., naczelnik wydziału miał obowiązek zaoferowania poprzednikom prawnym powodów do zwrotu nieruchomości kupionej od nich dwa lata wcześniej. Źródłem szkody w majątku powodów polegającej na nieodzyskaniu własności nieruchomości sprzedanej Skarbowi Państwa umową z 22 kwietnia 1976 r. było zaniechanie wykonania tego właśnie obowiązku (por. wyroki Sądu Najwyższego z 12 sierpnia 2009 r., IV CSK 187/09 nie publ.; z 21 czerwca 2007 r., IV CSK 81/07, OSNCZD 2008, nr 2, poz. 40; z 10 sierpnia 2005 r., I CK 130/05, nie publ.; 21 lipca 2008 r., III CSK 19/08, OSNCZD 2009, nr 1, poz. 19).

Źródłem szkody powodów identyfikowanej przez nich jako utrata możliwości odzyskania własności nieruchomości sprzedanej Skarbowi Państwa i zbędnej na cele wywłaszczenia nie mogą być decyzje z 11 września 1978 r. o oddaniu działek wydzielonych z nieruchomości przy ul. L. w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym. Decyzje te dotyczyły w momencie ich wydania nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa, a ich wydanie z pominięciem obowiązku zaoferowania nieruchomości do zwrotu byłym właścicielom na podstawie art. 34 ust. 1 u.z.t.w.n. nie pozbawiało byłych właścicieli możliwości ubiegania się o zwrot nieruchomości. Podstawę dla domagania się przez poprzedników prawnych powodów zwrotu nieruchomości wykorzystanej niezgodnie z celem wywłaszczenia tworzył najpierw powołany już art. 34 ust. 1 u.z.t.w.n., a następnie art. 74 ust. 1 w zw. z art. 50 ust. 5 ustawy z 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz. U. 1985 r. Nr 22, poz. 99; dalej - u.g.g.) oraz - stanowiący jego odpowiednik w tekście jednolitym tej ustawy - art. 69 ust. 1 w zw. z art. 47 ust. 4 (tekst jedn. Dz. U. z 1991 r. Nr 30, poz. 127 ze zm.). W okresie

obowiązywania ustawy o gospodarce nieruchomościami w orzecznictwie prezentowany był pogląd, że umowa, na podstawie której wywłaszczona nieruchomość została oddana w użytkowanie wieczyste z pominięciem obowiązku jej zaoferowania do zwrotu poprzedniemu właścicielowi, nie jest z tego powodu nieważna, a jej zawarcie z naruszeniem art. 69 ust. 1 w zw. z art. 47 ust. 4 u.g.n. może uzasadniać jedynie odpowiedzialność odszkodowawczą (por. wyrok Sądu Najwyższego z 21 czerwca 2007 r., IV CSK 81/07, OSNZZD 2008, nr 2, poz. 40 oraz powołane w uzasadnieniu orzecznictwo), ale i pogląd przeciwny, a mianowicie, że taka umowa jest dotknięta sankcją nieważności (por. wyrok Sądu Najwyższego z 9 lipca 2009 r., III CSK 182/09, nie publ. oraz powołane w uzasadnieniu orzecznictwo). Zaakceptowanie poglądu, że umowa o ustanowieniu użytkowania wieczystego na nieruchomości sprzedanej Skarbowi Państwa na podstawie art. 6 u.z.t.w.n. i przeznaczeniu tej nieruchomości na inny cel niż oznaczony w umowie sprzedaży, zawarta z pominięciem obowiązku zaoferowania poprzedniemu właścicielowi nieruchomości do zwrotu, jest nieważna, otwierałoby drogę do odzyskania własności nieruchomości przez jej poprzedniego właściciela. Powodowie 3 listopada 1997 r. wszczęli postępowanie zmierzające do odzyskania własności nieruchomości, którą ich poprzednicy prawni sprzedali Skarbowi Państwa umową zawartą na podstawie art. 6 u.z.t.w.n., a przed 1 stycznia 1998 r. w sprawie tej nie została wydana decyzja w przedmiocie zgłoszonego wniosku.

Z dniem 1 stycznia 1998 r. zaczął obowiązywać art. 229 u.g.n., który stanowi, że roszczenie o zwrot wywłaszczonej nieruchomości nie przysługuje, jeżeli przed dniem wejścia w życie ustawy nieruchomość została sprzedana lub oddana w użytkowanie wieczyste osobie trzeciej, a prawa nabywcy zostały ujawnione w księdze wieczystej. Z tą datą zatem rodzice powodów utracili możliwość odzyskania własności nieruchomości, którą Skarb Państwa, jako nabywca - zamiast zwrócić poprzedniemu właścicielowi z uwagi na jej zbędność na cele wywłaszczenia - oddał w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym z przeznaczeniem pod budownictwo jednorodzinne.

Skoro ocena zasadności roszczenia o odszkodowanie za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym musi być dokonana według przepisów obowiązujących w dacie zaistnienia zdarzenia, którym szkoda została wyrządzona,

to trafnie Sąd Apelacyjny przyjął, że podstawą roszczenia powodów o naprawienie im szkody polegającej na utraceniu możliwości odzyskania własności nieruchomości przy ul. L. jest art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed 1 września 2004 r., czyli z okresu, gdy funkcjonariusze pozwanego zaniedbali obowiązek zwrócenia poprzednikom prawnym powodów nieruchomości, która okazała się zbędna na cel wywłaszczenia, z takim skutkiem, że po 1 stycznia 1998 r., w związku z wejściem w życie art. 229 u.g.n., powodowie utracili możliwość ubiegania się o zwrócenie im własności nieruchomości. Stosownie do art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed 1 września 2004 r. Skarb Państwa ponosił odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności, przy czym w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 4 grudnia 2001 r., 18/00, OTK 2001, nr 8, poz. 256, odpowiedzialność Skarbu Państwa za zdarzenia będące źródłem szkody mające miejsce dopiero po wejściu w życie Konstytucji (17 października 1997 r.) nie zależała od wykazania zawinienia w działaniu funkcjonariusza państwowego.

Sądy obu instancji dostrzegły, że wprawdzie zaniechanie funkcjonariusza państwowego zaoferowania poprzednikom prawnym powodów zwrotu nieruchomości sprzedanej Skarbowi Państwa datuje się na lata 1976-1978, a powodowie utracili możliwość odzyskania własności nieruchomości z dniem 1 stycznia 1998 r., w związku z jej wcześniejszym oddaniem w użytkowanie wieczyste i jako podstawę prawną odpowiedzialności pozwanego rozważyły także art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed 1 września 2004 r., z pominięciem wykładni tego przepisu ustalonej przez Trybunał Konstytucyjny dla okresu po 17 października 1997 r. Bezzasadny jest zatem zarzut skarżącego Skarbu Państwa, że Sąd Apelacyjny zastosował w sprawie art. 417 k.c. w brzmieniu aktualnym.

Skoro źródła szkody powodów nie można upatrywać w wydaniu wadliwych decyzji administracyjnych (art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a.) o oddaniu działek wydzielonych z nieruchomości kupionej przez Skarb Państwa od ich rodziców w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym, to podstawą prawną roszczenia powodów nie mógł być art. 418 k.c. ani też art. 160 k.p.a. Artykuł 418 k.c. stanowił bowiem podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego na skutek wydania orzeczenia lub zarządzenia lecz nie na skutek

zaniechania obowiązku wynikającego z ustawy, a art. 160 § 1 k.p.a. (mający w stosunku do niego charakter szczególny) tworzył podstawę takiej odpowiedzialności wobec strony postępowania administracyjnego, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 k.p.a. albo wskutek stwierdzenia nieważności takiej decyzji. Sąd Apelacyjny trafnie wskazał, że rodzice powodów nie mieli przymiotu strony w rozumieniu art. 28 k.p.a. w postępowaniach administracyjnych o oddanie w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym działek wydzielonych z nieruchomości, którą sprzedali pozwanemu i nie byli zatem także stronami postępowań o stwierdzenie nieważności tych decyzji. Już choćby z tej przyczyny do oceny roszczeń rodziców powodów oraz samych powodów o naprawienie im szkody podlegającej na niemożliwości odzyskania własności nieruchomości przy ul. L. art. 160 § 1 k.p.a. nie mógł znaleźć zastosowania. W efekcie, bezzasadny okazał się także zgłoszony w skardze kasacyjnej pozwanego zarzut naruszenia art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 2 § 3 k.p.c. w zw. z art. 160 § 4 k.p.a. i art. 5 ustawy z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny (...) poprzez odmowę odrzucenia pozwu w stosunku do Wandy J. i Mariana J., którzy nie zgłosili roszczeń odszkodowawczych na drodze administracyjnej przed wystąpieniem o ich zasądzenie w postępowaniu cywilnym. Trzeba przy tym odnotować, że po uchyleniu art. 160 k.p.a. ustawą z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny (...), przewidziana w § 4 tego przepisu administracyjna droga dochodzenia roszczeń odszkodowawczych zmierzających do naprawienia szkody spowodowanej zdarzeniami, o jakich mowa w § 1 art. 160 k.p.a., nie ma zastosowania także w odniesieniu do zdarzeń i stanów prawnych, które w związku regulacją przewidzianą w art. 5 ustawy z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny (...) miały miejsce przed datą jej wejścia w życie, to jest przed 1 września 2004 r. (por. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 31 marca 2011 r., III CZP 112/10).

2. Trafnie zarzuca skarżący Skarb Państwa, że zaskarżony wyrok wydany został z naruszeniem art. 442 § 1 k.c. Przepis ten w brzmieniu obowiązującym do 9 sierpnia 2007 r., stanowił, że roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej

naprawienia. Jednakże w każdym wypadku roszczenie przedawnia się z upływem lat dziesięciu od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę. Ustawą z 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 80, poz. 538), która weszła w życie 10 sierpnia 2007 r., art. 442 k.c. został uchylony, a z tą datą zaczął obowiązywać art. 442¹ k.c. Zgodnie z art. 2 ustawy z 16 lutego 2007 r. do roszczeń, o których mowa w art. 1 tej ustawy, powstałych przed dniem jej wejścia w życie, a według przepisów dotychczasowych w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych, stosuje się przepisy art. 442¹ k.c. Dla zastosowania do dochodzonego przez powodów roszczenia art. 442 k.c. lub art. 442¹ k.c. konieczne jest zatem stwierdzenie, czy roszczenie to według art. 442 k.c. nie było przedawnione już 10 sierpnia 2007 r.

Zastosowanie art. 442 § 1 k.c. wymaga stwierdzenia, na czym polega szkoda, której naprawienia dochodzi powód oraz oznaczenia daty, w której dowiedział się on o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Dopiero w dalszej kolejności zarzut przedawnienia może być oceniany z odwołaniem się do przesłanek określonych w zdaniu 2 § 1 art. 442 k.c.

Zarówno przy pierwszym, jak i przy kolejnym rozpoznaniu sprawy, Sąd Apelacyjny nie wskazał na okoliczności konieczne dla zastosowania do roszczenia powodów unormowania zawartego w art. 442 § 1 zdanie 1 k.c. i ewentualnie w dalszej kolejności - w zdaniu 2 tego przepisu. Sąd Apelacyjny przyjął, że trzyletni termin przedawnienia roszczenia, o jakim mowa w zdaniu 1 art. 442 § 1 k.c. rozpoczął w stosunku do powodów bieg dopiero 10 września 2003 r., w dacie stwierdzenia nieważności decyzji o przekazaniu działek wydzielonych z działki nr 39 w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym. Nie objaśnił jednak Sąd Apelacyjny, dlaczego datę tę uznaje za datę, w której powodowie dowiedzieli się o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia, skoro nie byli oni stronami postępowania o stwierdzenie nieważności decyzji o oddaniu nieruchomości Skarbu Państwa w użytkowanie wieczyste. Oceniając zgłoszony przez pozwanego zarzut przedawnienia Sąd Apelacyjny stwierdził, że „w zakresie, w jakim decyzje te (o oddaniu działek wydzielonych z działki nr 39 w użytkowanie wieczyste) uniemożliwiały dochodzenie przez powodów ich roszczenia, uzasadnione jest zastosowanie w drodze analogii przepisów o wpływie stanu zawieszenia wymiaru

sprawiedliwości na bieg przedawnienia". Trzeba jednak zauważyć (o czym była mowa już wyżej), że decyzje o oddaniu nieruchomości wydzielonych z nieruchomości sprzedanej Skarbowi Państwa przez poprzedników prawnych powodów same w sobie nie stały na przeszkodzie dochodzeniu zwrotu nieruchomości niewykorzystanej na cele wywłaszczenia albo odszkodowania za szkodę podlegającą na niemożności odzyskania własności takiej nieruchomości, a to w zależności od poglądu na temat skutków zaniechania zaoferowania byłemu właścicielowi nieruchomości do zwrotu przed zadysponowaniem nią na cele sprzeczne z wywłaszczeniem. Wydanie takich decyzji stanowiło wręcz element stanu faktycznego warunkującego powstanie roszczenia o zwrot nieruchomości wykorzystanej niezgodnie z celem wywłaszczenia lub o odszkodowanie. W orzecznictwie wyrażone zostały poglądy, że do okoliczności świadczących o istnieniu stanu siły wyższej uniemożliwiającej dochodzenie roszczenia i powodującej zawieszenie biegu przedawnienia roszczenia (art. 121 pkt 4 k.c.) należy zaliczyć ryzyko oczywistej nieskuteczności podejmowanych działań, niemożność efektywnego dochodzenia na drodze prawnej zwrotu rzeczy, brak faktycznej możliwości skorzystania przez uprawnionych z wymiaru sprawiedliwości (por. wyroki Sądu Najwyższego z 11 lutego 1997 r., II CKN 78/96, niepubl.; z 13 października 2005 r., I CK 162/05, OSP 2006, nr 9, poz. 107; z 13 grudnia 2001 r., IV CKN 307/01, OSNC 2002, nr 10, poz. 124; postanowienie Sądu Najwyższego z 28 listopada 2008 r., V CSK 297/08, niepubl.), ale ustalenie, czy zachodził przypadek siły wyższej musi uwzględniać okoliczności oceniane indywidualnie, z odwołaniem się do ustalonych faktów dotyczących sytuacji konkretnej osoby, która powołuje się na stan siły wyższej, jako przyczynę opóźnienia w wystąpieniu z powództwem (por. wyrok Sądu Najwyższego z 4 września 2003 r., IV CKN 420/01, niepubl.). Sąd Apelacyjny nie wskazał na jakąkolwiek okoliczność dotyczącą konkretnie powodów, która by uzasadniała zastosowanie art. 121 pkt 4 k.c. w odniesieniu do biegu przedawnienia powstałego po ich stronie roszczenia odszkodowawczego. Nie określił też przez jaki czas miało trwać zawieszenie biegu przedawnienia roszczenia powodów. Odwołanie się do konstrukcji zawieszenia biegu przedawnienia wymaga oznaczenia daty, w której rozpoczął się bieg terminu przedawnienia roszczenia liczony od zdarzenia

wyrządzającego szkodę, a tego Sąd Apelacyjny nie uczynił. Ze stwierdzenia, iż złożenie przez powodów 3 listopada 1997 r. wniosku o zwrot wywłaszczonych nieruchomości spowodowało przerwanie dziesięcioletniego terminu przedawnienia ich roszczenia, o jakim mowa w zdaniu 2 art. 442 § 1 k.c. można wprawdzie wnioskować, że termin ten - zdaniem Sądu Apelacyjnego - przed 3 listopada 1997 r. na powrót rozpoczął bieg, ale bez powołania konkretnych dat istotnych z uwagi na brzmienie art. 442 k.c. nie sposób jest dokonać kontroli zastosowania tego przepisu przez Sąd Apelacyjny.

3. Trafnie zarzucają powodowie, że oceniając charakter, a co za tym idzie - także wysokość szkody, Sąd Apelacyjny z naruszeniem art. 361 § 2 k.c. przyjął, że nieruchomość, której własności powodowie nie mogą odzyskać miała status gruntu przeznaczonego pod zalesienie, a nie pod budownictwo jednorodzinne. Nieruchomość sprzedana Skarbowi Państwa przez rodziców powodów rzeczywiście przeznaczona była pod zalesienie i takie przeznaczenie gruntu zadecydowało o zawarciu umowy sprzedaży w trybie art. 6 u.z.t.w.n. Gdyby przeznaczenie nieruchomości nie zmieniło się, to po stronie powodów czy ich poprzedników prawnych ogóle nie powstałoby roszczenie o zwrot nieruchomości sprzedanej na cele wywłaszczeniowe. Zmiana przeznaczenia gruntu sprzedanego Skarbowi Państwa zadecydowała o powstaniu roszczenia, którego powodowie od 1 stycznia 1998 r. nie mogli skutecznie dochodzić. Oznacza to, że gdyby powodowie odzyskali własność nieruchomości, to tylko nieruchomości o innym przeznaczeniu niż pod zalesienie. Oceniając wysokość szkody poniesionej przez powodów nie można zatem przyjmować, że ich roszczenie dotyczyło nieruchomości przeznaczonej pod zalesienie, bowiem powstało ono w efekcie tego, że przeznaczenie nieruchomości sprzedanej Skarbowi Państwa zmieniło się przed powstaniem roszczenia o jej zwrot i gdyby powodowie odzyskali własność nieruchomości, to byłaby to już nieruchomość o innym przeznaczeniu niż sprzedana Skarbowi Państwa umową z 22 kwietnia 1976r.

Nie mają natomiast racji powodowie, o ile zarzucają, że zaskarżony wyrok zapadł z naruszeniem art. 363 § 2 k.c. w zw. z art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że powodom należą się odsetki od

zasądzonej kwoty dopiero od dnia wyrokowania. Powodowie dochodzą naprawienia szkody wyrządzonej im czynem niedozwolonym. Zobowiązania wynikające z czynów niedozwolonych powstają w dacie ich popełnienia, a wobec nieoznaczenia terminu, w jakim dłużnik powinien naprawić szkodę zaliczane są do zobowiązań bezterminowych. Co do zasady, naprawienie szkody powinno nastąpić według wyboru poszkodowanego, bądź przez przywrócenie stanu poprzedniego, bądź przez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej, a ogranicza się do zapłaty sumy pieniężnej w przypadku, o jakim mowa w art. 363 § 1 zd. 2 k.c. Postawienie zobowiązania odszkodowawczego w stan wymagalności następuje w rezultacie wezwania dłużnika przez wierzyciela do zapłaty, a zatem wezwanie to przekształca zobowiązanie bezterminowe w terminowe. Zgodnie z art. 455 k.c. spełnienie świadczenia przez dłużnika powinno nastąpić niezwłocznie po wezwaniu go przez wierzyciela, a termin „niezwłocznie” należy rozumieć jako „realny”, w którym dłużnik przy uwzględnieniu okoliczności miejsca i czasu oraz regulacji art. 354 i art. 355 k.c. będzie w stanie dokonać zapłaty (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2006 r. II CSK 293/06, nie publ.). Art. 363 § 2 k.c. przewiduje, że jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, to wysokość odszkodowania powinna być ustalona według cen z daty ustalenia odszkodowania. Datą tą jest zamknięcie rozprawy, po którym dochodzi do wydania wyroku, ponieważ w oparciu o art. 316 § 1 k.p.c. sąd bierze za podstawę orzeczenia stan istniejący w tej dacie. Zastosowanie cen z innej daty wymagałoby powołania przez wierzyciela, podzielonych przez sąd, szczególnych okoliczności, wskazujących na zaistnienie wyjątku od powyższej zasady. Przyjęcie tej zasady powoduje, że wierzyciel nie ponosi negatywnych skutków spadku wartości pieniądza w okresie od wymagalności zobowiązania do orzekania o obowiązku zapłaty przez dłużnika, zapewnia zatem pełną kompensatę.

Skutki braku zapłaty zobowiązania w terminie, uregulowane w art. 481 § 1 k.c., wskazują na uprawnienie wierzyciela do żądania odsetek za okres opóźnienia bez względu na przyczyny uchybienia terminu płatności świadczenia pieniężnego. Odsetki spełniają funkcję odszkodowawczą w postaci rekompensaty uszczerbku wywołanego pozbawieniem wierzyciela możliwości uzyskania korzyści z należnej mu kwoty odszkodowania, a częściowo także waloryzacyjną, o ile przewyższają

wskaźnik inflacji. Wobec tego łączna suma odszkodowania i odsetek nie może przewyższać wysokości szkody. W przypadku ustalenia odszkodowania według cen z daty wyrokowania, które będzie wyższe od ustalonego przy zastosowaniu cen z daty wymagalności, zaistniałej po wezwaniu dłużnika oraz odsetek za okres do dnia wyrokowania, wierzycielowi należą się odsetki od daty wyroku. Dopiero od tej daty dłużnik popada w opóźnienie z zapłatą. Przyznanie odsetek od odszkodowania ustalonego według wyższych cen z daty wyrokowania za okres poprzedzający tę datę prowadziłoby do nieuzasadnionego uprzywilejowania wierzyciela (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 19 marca 1998 r., III CZP 72/97, OSNC 1998/9/133, wyroki Sądu Najwyższego z 29 maja 2000 r. III CKN 823/98, nie publ., z 4 lutego 2005 r. I CK 569/04, nie publ., 16 kwietnia 2009 r. I CSK 524/08, OSNC-ZD 2009, nr 4, poz. 106, z 11 lutego 2010 r., I CSK 262/09, nie publ.).

5. Artykuł 378 § 2 k.p.c. w zw. z art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c. został zastosowany przez Sąd Apelacyjny, gdy ten poprzednio rozpoznając sprawę na skutek apelacji Bernarda J. od wyroku Sądu Okręgowego z 29 marca 2007 r. rozpoznał sprawę także na rzecz powodów Wandy J. i Mariana J., którzy skutecznie wyroku nie zaskarżyli i w konsekwencji, po uchyleniu wyroku Sądu Okręgowego z 29 marca 2007 r., przekazał sprawę w całości temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Poglądem tym związany został Sąd Okręgowy, ale i Sąd Apelacyjny przy ponownym rozpoznaniu sprawy (art. 386 § 6 k.p.c.).

Zarzut naruszenia art. 378 § 2 k.p.c. w zw. z art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c. poprzez przyjęcie, że prawa i obowiązki powodów są im wspólne okazał się bezzasadny. Artykuł 378 § 2 k.p.c. może być zastosowany w sytuacji, gdy orzeczenie zostanie zaskarżone przez jednego ze współuczestników materialnych występujących po jednej ze stron procesu. Współuczestnictwo materialne charakteryzuje istnienie materialnoprawnej więzi między współuczestnikami, która występuje zawsze (ale nie tylko), gdy stanowią oni wielopodmiotową stronę stosunku prawnomaterialnego, pozostającego w związku z przedmiotem sporu. Wyróżniamy dwa rodzaje współuczestnictwa materialnego: wynikające ze wspólności praw lub obowiązków albo wynikające tylko z tej samej zasady faktycznej i prawnej. Przedmiotem zaskarżenia apelacją powoda Bernarda J. było rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego o roszczeniu odszkodowawczym dotyczącym szkody wyrządzonej

poprzednikom prawnym powodów czynem niedozwolonym. Charakter i źródło dochodzonego w procesie roszczenia decyduje o tym, że w relacjach pomiędzy powodami występuje współuczestnictwo materialne, a taki charakter współuczestnictwa pomiędzy powodami usprawiedliwia zastosowanie art. 378 § 2 k.p.c. na korzyść tych z nich, którzy nie zaskarżyli skutecznie wyroku Sądu pierwszej instancji zapadłego w sprawie.

Reasumując wskazać trzeba, że skoro częściowo zasadne okazały się zarówno zarzuty skargi kasacyjnej pozwanego, jak i powodów, to na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.